

TÜRK ULUSAL SAVUNMASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Doç. Dr. Halûk ÜLMAN

Giriş

Bir tartışma gereği. Çok değil, bundan daha pek kısa bir süre öncesine kadar, savunma konuları üzerinde düşünmek, tartışmak ve kararlar almak sınırlı kişilere, özellikle genelkurmaylara bırakılmış bir görev ve ayrıcalıktı. Denilebilir ki, Türkiye'de durum hâlâ böyledir.

Oysa, savaşlar artık yalnız sınır boylarında çarpışan orduları değil, bütün bir ulusun varlığını ilgilendiren korkunç afetler olmaya, savunma giderleri kamu harcamalarının daha büyük dilimlerini yutmaya ve güvenlik çok yönlü bir kavram niteliğini kazanmaya başladıkça, savunma ile ilgili konular daha geniş çevrelerin, bu arada da en önce politikacıların dikkatini çekmiştir. O kadar ki, ünlü Fransız devlet adamı Clemenceau, Birinci Dünya Savaşı üzerine, artık «savaşın yalnızca askerlere bırakılmayacak kadar ciddî bir iş» olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmektedir (1).

Günümüzde durum daha da karmaşıktır. Savunma politikası dediğimiz zaman bugün akla yalnız geniş ordular besleyip çoğu zaman işe yaramayan savaş plânları hazırlamak gelmiyor. XX. yüzyılın ikinci yarısında, ulusal savunma dediğimiz zaman, karşımıza ekonomik kaynakların kullanılışından, artık toplumsal bilimlerin ayrılmaz bir bölümü durumuna gelen olasılık hesapları ve oyun teorilerine dayanan «karar alma» (**decision making**) mekanizmasına kadar uzanan pek karmaşık bir siyasal olgu çıkmaktadır. Bu yüzdendir ki artık ulusal savunma konularıyla yalnız askerler ve politikacılar değil, economiciler ve siyasal bilimciler de uğraşmaktadırlar. Nitekim, bugün Batılı ülkelerde ulusal sa-

¹ Raymond Aron, buna karşılık, General de Gaulle'ün de politikanın politikacılara bırakılmayacak kadar ciddi bir iş olduğunu söylediğini hatırlatıyor. Bk. *Le Grand Débat, Initiation à la Stratégie atomique* (Paris, 1963), sh. 10.

vunma konularıyla ilgilenen birçok sivil kuruluş ve uzmanlar vardır.

Ulusal savunma politikasıyla ilgilenmek ve bu konuda düşündüğünü söylemek bugün yalnız askerler, politikacılar ve siyasal bilimciler için değil, fakat bütün vatandaşlar için de kaçınılmaz bir görevdir. Biraz önce de belirttiğimiz gibi, artık savaş dediğimiz şey yalnız sınır boylarında olmuyor. Bilimsel ve teknolojik devrime tanıklık eden XX. yüzyıl, aynı zamanda, bu devrimin insanlar arasındaki çarpışmalara getirdiği korkunç yoketme gücüne de tanıklık etmektedir. Çekirdekli silâhların henüz bilinmediği Birinci Dünya Savaşıyla yalnız iki atom bombasının patladığı İkinci Dünya Savaşında ölenlerin sayısı bile milyonlarla ölçülüyor. Bugün çıkacak üçüncü bir genel savaşta, eğer çekirdekli silâhlar kullanılacak olursa, insanlığın bir bölümünün bunların doğrudan-doğruya darbelerinden, geri kalan bölümünün de radyoaktif dalgalanmalardan yokolup gitmesinden korkulmaktadır. Zaten bu yüzdendir ki üçüncü bir genel savaşın insanlık için intihardan başka birşey olmadığını, hiçbir büyük, ya da küçük devletin böyle birşeyin sorumlunu yüklenmeyi göze alamayacağını ve bu bakımdan artık dünyada geniş çaplı savaşlar beklenmemesi gerektiğini düşünenlerin sayısı hiç de az değildir.

Böyle olmakla birlikte, biraz ileride uzun boylu göreceğimiz gibi, yeryüzünde savaş tehlikesi bütün bütüne ortadan kalkmış sayılmamalıdır. Özellikle 1957 yılından sonra yerleşen çekirdekli dehşet dengesinin izin verdiği ölçüde, zaman zaman, dünyanın şurasında burasında çatışmalar çıktığı görülmektedir. Üstelik bu çatışmalar, çoğu kez, içlerinde büyük devletler arasındaki üstünlük yarışını kızıştıracak, hattâ bunları birbirleriyle karşı karşıya getirecek anlaşmazlık tohumlarını da taşımaktadırlar. Gerçi dünya bu çatışmaların yarattığı tehlikeleri şimdiye kadar barışçı yollarla atlattır ama bundan sonra da hep aynı şeyin olacağını söylemek mümkün değildir. Büyükler arasındaki üstünlük yarışması sürüp gittikçe ve bunların elinde çekirdekli silâhlar buldukça, bir çekirdekli savaş tehlikesi devamlı olarak kapının arkasındadır ve Türkiye, bugünkü uluslararası durumu, bağlantıları ve yüklemeleri yüzünden, devamlı olarak, bu tehlikeli kapının eşiğindedir.

Bu acıklı gerçeğe rağmen Türk kamu oyunun savunma sorunları karşısında ilgisiz kalması, hattâ bu ilgisizliği bir türlü kaygısızlığa kadar götürmesi anlaşılır şey değildir. Eğer hiç beklemediğimiz bir anda hiç beklemediğimiz bir tehlike ile karşılaşma-

mak ve Türkiye'yi çekirdekli bir savaşın yalnızca düşünülmesi bile pek korku verici darbelerinden ve etkilerinden korumak istiyorsak, biz de, zaman kaybetmeden, Türk savunma sorunlarını düşünmeyi askerlere ve politikacılara bırakmak rahatlığından silkinmeli, bu sorunları bütün bir ulus olarak tartışmaya başlamalıyız.

Ulusal savunma ve baskı gurupları. Bugün ulusal savunma konularının enine boyuna tartışılmadığı ülkeler pek sayılıdır. Ancak bu tartışmaya katılan çevrelerin genişliği, bir ülkeden ötekine çok değişmektedir. Bazılarında tartışma yüksek kademeli birkaç yönetici ile yüksek rütbeli birkaç subay arasında geçerken, bazılarında buna sırasıyla yasama organları, bilimsel kuruluşlar, basın ve kamu oyu da katılmaktadır. Fakat tartışmaya katılan çevrelerin genişliği ne olursa olsun, çağdaş devlette, kamu hayatını ilgilendiren her konuda olduğu gibi savunma konularında da son söz siyasal iktidarda bulunmak gerekir.

Bununla birlikte, gene kamu hayatını ilgilendiren her konuda olduğu gibi savunma konularında da, bir karar verirken siyasal iktidar çeşitli baskılar altındadır. Savunma konularında siyasal iktidar üzerine baskı yapanların başında, savaş araçları üretimiyle uğraşan endüstricilerle kendilerinin saydıkları konulara sivilin de karışmasından hoşlanmayan askerler gelmektedir. Birleşik Amerika'nın eski başkanlarından General Eisenhower, kendisi de emekli bir asker olduğu halde, başkanlık görevinden ayrılırken okuduğu veda mesajında «bazı çevreler»in Amerikan savunma ve dış politikalarının çizilmesine yaptıkları olumsuz baskılardan yakınmaktan kendini alamamıştı (2). Aynı biçimde, Sovyetler Birliğinden de, zaman zaman, ordunun kendi istek ve gereklilerinin her önceliğin başına konması için yöneticiler üzerine baskı yaptığı haberleri alınmaktadır. Eğer en ileri sayılan ve siyasal iktidarların en kuvvetli göründükleri bu iki ülkede durum böyle olursa, siyasal bakımdan oturmamış ve az gelişmiş ülkelerde görüntü elbette daha kötü olacaktır.

Savunma politikasının çizilmesi sırasında siyasal iktidar üzerine baskı yapanların başında savaş araçları üretimiyle uğraşan endüstricilerin geldiğini biraz önce söylemiştik. Yakın tarihte bu

² Bir Amerikan yazarı aynı baskılardan bugünkü Savunma Bakanı McNamara'nın da yakınmakta olduğuna dikkati çekmektedir. Bk. James Reston, «The Pressures on McNamara,» *The New York Times*, International ed., August 12, 1965.

sözlerimizi doğrulayan olaylar bulmak pek kolaydır (3). Ancak burada bir noktayı iyi belirtmek gerekiyor : Savaş araçları üretimiyle uğraşan bir endüstrici grubunun varlığı, ancak özel teşebbüs, ya da karma ekonomi düzenlerinin yürürlükte olduğu ülkelerde düşünülebilir. Bu gibi ülkelerde savaş araçları üretimiyle uğraşanlar devlet bütçesinde savunma giderlerini her yıl biraz daha kabarık görmek istemekte ve siyasal iktidar üzerine bu yönde baskı yapmaktadırlar. Bunun yanısıra, gittikçe kabaran savunma giderleriyle her yıl biraz daha devleşen savaş endüstrileri son zamanlarda yalnız geliştikleri ülkenin içine sığamamakta, dışarıya da taşmak eğilimini göstermektedirler. Elleriindeki üretim fazlasını satmak için endüstricilerden gelen baskılar sonunda, Birleşik Amerika ve İngiliz hükûmetleri son yıllarda dünyanın çeşitli köşelerinde çetin bir silâh satma yarışmasına girişmişlerdir. Bu yarışa, bir süredenberi, Fransa da katılmış bulunuyor (4).

Savunma politikasının çizilmesi sırasında ordunun siyasal iktidar üzerine yaptığı baskıya gelince, eski ve kuvvetli bir askerlik geleneğine sahip ülkelerde bu baskının kendini daha çok duyduğuna şüphe yoktur. İkinci Dünya Savaşından sonra askerleri sivil iktidara bağlamak için yapılan bütün çalışmalara rağmen, Federal Almanya'da kumandanların savunma konularında son sözün sahibi olmak için gösterdikleri direnme, (5) bu konuda verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Bundan başka, siyasal iktidarın kamu oyunundan çok silâha dayandığı ülkelerde de ordunun savunma politikası konusunda çok titiz davrandığı görülüyor. Örneğin, Lâtin Amerika devletlerinin çoğunda, dış tehlikeler çoğunlukla yok denecek kadar az olduğu halde, büyük ve masraflı ordular beslenmesinin nedeni bundan başka birşey olmasa gerekir.

Türkiye'de durum : Türk savaş endüstrisi ve Türk ordusu. Memnunlukla söylemek gerekir ki bugün Türkiye'de savunma giderlerini kabarık görmek isteyen bir endüstrici gurubu yoktur. Bununla beraber, Türk savunma araçları ülkemizde yapılmaya başlandıkça bu gelişmeden yararlanacak kişilerin savunma giderleri üzerinde söz sahibi olmak isteyeceklerinden şüphe edilemez.

³ Bu konuda başvurulabilecek kaynaklar için bk. Pierre Renouvin ve Jean-Baptiste Duroselle, *Introduction à l'Histoire des Relations Internationales* (Paris, 1964), sh. 483 - 485.

⁴ Bk. Geoffrey Kemp, «Arms Sales and Arm Control in the Developing Countries,» *The World Today*, September 1966, sh. 386 - 395 ve Robert Heller, «Arms War Hots up,» *The Observer*, July 18, 1965.

⁵ Bk. *Keesing's Contemporary Archives*, XV (1965 - 1966), sh. 21645 - 47.

Bu bakımdan, eğer ileride Türkiye'nin başına Başkan Eisenhower'ın yakındığı türden dertlerin açıldığını görmek istemiyorsak, **Türk savunma endüstrisini günün birinde kuvvetli bir baskı gurubu olabilecek özel sektör eliyle değil, devlet eliyle kurup işletmek** zorundayız.

Kendi ülkesi içinde bu yönden gelen bir baskıyla karşı karşıya olmamakla beraber, Türkiye Batılı savaş endüstrilerinin dolaylı baskısı altındadır. Yarım milyonluk Türk ordusu, bu endüstriler için iştah verici bir pazardır. Gerçi, biraz ileride de göreceğimiz gibi, Türkiye'ye bugün Batıdan gelen silâhlar satınalma karşılığı değildir. Bunlar bize, 1947 Türk-Amerikan Askerî Yardım Anlaşması çerçevesi içinde ve NATO gereklerine uygun olarak, yardım diye verilmektedir. Fakat bu yardımın ne kadar süreceği belli olmadığı gibi biz bu yardıma bel bağladıkça da, Amerikan savaş araçları üreticileri, Türk savunma gereklerine uygun olsun olmasın, ellerindeki üretim fazlalarını Türkiye'ye göndermesi için kendi hükûmetleri üzerine baskı yapmak ve böylece Türk savunma politikasını dolaylı olarak etkilemek yeterliğini koruyacaklardır. Nitekim, bugüne kadar da böyle yapmışlardır.

Savunma politikası çizilirken siyasal iktidar üzerine baskı yapabilecek grupların ikincisi de ordudur, demiştik. Sosyal ve ekonomik alt-yapısı az gelişmiş her ülkede olduğu gibi Türk ülkesinin de iyi örgütlenmiş sayılı kuruluşlarından biri olduğu, üstelik sayıca çok geniş tutulduğu için, ordunun Türkiye'de bugün değil yalnız savunma konularında, fakat siyasal hayatı ilgilendiren konuların tümünde çok önemli bir baskı gurubu olduğunu gizlemeye gerek yoktur. Türk ordusunu bu duruma getiren tek etken Türk ulusunun uzun askerlik geleneği değildir. Gerçi Osmanlı geleneğinden geçerek Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu sırasında büyük görevler yüklenen Türk ordusu, Atatürk Türkiye'sinde de, üstü kapalı biçimde de olsa, önemli bir siyasal kuvvetti (6). Fakat siyasal hayat içindeki bugünkü yerini alması, 27 Mayıs 1960 devriminden sonradır (7).

Ancak şu üzüntülü gerçeği de olduğu gibi benimsemek zorundayız : Siyasal hayat içindeki önemi ne kadar çoğalmış olursa olsun, meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı yapılan bu devri-

⁶ Bu konuda bk. George S. Harris, «The Role of the Military in Turkish Politics,» *The Middle East Journal*, XIV (1965), sh. 54 - 66 ve 169 - 176.

⁷ Bk. Frank Tashau ve A. Halûk Ülman, «Dilemmas of Turkish Politics,» *Turkish Yearbook of International Relations*, 1962, sh. 1 - 34.

me karıştıktan sonra, tıpkı aydınlar gibi Türk ordusu da, herşeye rağmen Demokrat Parti'ye bağlı kalan kütleler gözünde küçümsemeyecek bir itibar yitirmesine uğramıştır. İşte bugün Türkiye'de ulusal savunma konularını orduyu tedirgin etmeden tartışmanın güçlüğü de buradan geliyor. Yapılan en iyi niyetli bir eleştirmeyi bile kendisine karşı 27 Mayıs devriminin kırgınlığıyla yöneltmiş bir tepki olarak değerlendirebileceği için, bazıları, ordunun bu duyarlığı geçmeden savunma konularını tartışmayı bir tarafa bırakmak taraflısı görünmektedirler.

Bize kalırsa böyle düşünmek Türk ordusunu tanımamak kadar konunun önemini anlayamamak demektir. Gerçekten, ordunun karşı-tepki göstermesinden çekinerek ulusal savunma sorunlarımızı tartışmaya kapamak, günlük politika endişelerini uzun süreli ulusal çıkarların üzerine koymaktan başka birşey değildir. Kaldı ki, savunma politikası tartışılıp çizilirken ordunun yüksek kademelerle kamu oyu, ya da siyasal iktidar arasında anlaşmazlıklar çıksa ve bu anlaşmazlıklar bugünkü ortamda çözülmesi güç bazı sorunlar yaratsa bile, tarihin genel çizgisi Türk ordusunun ulusun genel çıkarlarını kendisinininkilerden önde tuttuğunu açıkça ortaya koymamakta mıdır?

«Ortak savunma»dan «ulusal savunma»ya

Kalkınma mı, savunma mı? Bugün ulusal savunma konuları üzerinde bir tartışma açmak gereğini yaratan nedenlerin birincisi çekirdekli silâhların gelişmesi sonunda Türkiye'nin bugünkü uluslararası durumu, bağlantıları ve yüklemeleri yüzünden karşı karşıya bulunduğu tehlikenin büyüklüğü ise, ikincisi de uzun süredir izlemekte olduğu güvenlik politikasının hem bütçesini ekonomik kalkınmasını yavaşlatacak, hattâ durduracak kadar ağır yükler altına koyması, hem de yapılan bu büyük fedakârlığa rağmen ulusal güvenliğini korumaya yetmemesidir.

Bilindiği gibi, Atlantik Andlaşmasına katıldığı günden başlayarak Türkiye güvenliğini Batının ortak savunma düzenleri, özellikle NATO içinde korumaya çalışmaktadır. Büyük ölçüde bu düzenler öyle gerektirdiği için de -öteki nedenlere daha sonra değineceğiz- ortak savunma sloganı arkasında, nüfusuna göre çok büyük oranda insanı silâh altında tutmakta, bütçesinin çok önemli bir bölümünü her yıl silâhlı kuvvetlerinin bakımına ayırmaktadır. Batılı dostlarımızın bu slogana sarılarak Türkiye'den katlanmasını istedikleri yükler, her yıl biraz daha ağırlaşmaktadır.

Bir örnek olarak 1967 bütçe tasarısını ele alalım (7 bis). Bu tasarıda görülen biçimiyle, savunma giderlerimiz 1967 yılında 1966'ya bakılınca 550 milyon liralık, yani yüzde 18 oranında bir artışla, 4 milyar dolara yaklaşmış bulunmaktadır. Bu tutar, bütün bütçe giderlerinin yüzde 21'i kadardır. Üstelik, çok ufak bir bölümü dışında, bu 4 milyar liranın hemen hepsi harcama giderleridir, yani üretici değil tüketicidirler.

Gene 1967 bütçe tasarısında görünen biçimiyle, savunma giderleri Türk ekonomisi üzerinde iki olumsuz etki yapmaktadır. Bu etkilerin birincisi enflasyon yönündedir. Gerçekten, bütçenin bu kadar büyük bir oranı gelişme bakımından kısır sayılan bir alana ayrılınca ve bu paranın hemen hemen bütünü tüketim yolunda harcanınca, ekonomiyi enflasyonist etkilerden kurtarmak pek güçleşmektedir (8). İkincisi, bütçedeki savunma giderleri artışı, yatırım harcamaları artışının iki katından fazladır. Başka bir deyişle, 1967 bütçe tasarısında savunma giderlerinde 550 milyon liralık bir artış görülürken, yatırım harcamalarında ancak 256 milyon liralık bir artış görünmektedir. Bu durum, enflasyonu körüklemek etkisi bir yana, Türkiye'nin kalkınma çabalarını önemli biçimde baltalamaktadır. O kadar ki, bir ekonomi uzmanının da pek haklı olarak değindiği gibi, Türk ulusu adeta «savunma» ile «kalkınma» arasında çetin bir tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır (9).

«Ortak savunma»nın yetersizliği. Bütün bunların yanısıra, son yıllarda gelişen olaylar, katlandığı ağır savunma yüklerine rağmen, Batılı savunma düzeni içinde olmanın Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini korumaya yetmediğini de açıkça ortaya koymuş bulunuyorlar.

Son yıllarda geliştiğini söylediğimiz olayların gösterdiği ilk şey, Batılı savunma düzeni içinde bulunmanın Türkiye'nin karar ve davranış hürlüğünü önemli biçimde kısıtladığıdır. Örneğin Türk yöneticileri Kıbrıs adasının Yunan egemenliği altına girmesini Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı buldukları halde, NATO

(7 bis) Bu incelemeyi yazdığımız sırada 1967 bütçesi henüz T. B. M. M. nden geçmiş değildi. Bununla beraber, bütçenin gerek Senato, gerekse Meclis'te yapılan görüşmeleri sonunda, burada verdiğimiz rakkamlar büyük bir değişikliğe uğramadan kabul edilmişlerdir.

⁸ Doç. Dr. Gülten Kazgan, «1967 Bütçe tasarısı enflasyon eğilimli,» *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1966.

⁹ Prof. Dr. Besim Üstünel, «1967 Bütçesi,» *ibid.*, 27 Aralık 1966.

içinde bulunduğumuz için, bu konuda ulusal bir politika izleyememişlerdir.

Kıbrıs buhranı sırasında açıkça anlaşılmıştır ki, NATO içinde olduğu sürece, Türkiye kendi çıkarlarını ilgilendiren konularda doğrudan doğruya karar alabilmek yeterliğine sahip değildir. Nitekim Amerikan devlet başkanı Johnson, o günlerin Türk başbakanı İsmet İnönü'ne yolladığı 5 Haziran 1964 tarihli ünlü mektubunda, «(Amerikan) Dışişleri Bakanı Dean Rusk, La Haye'de yapılan son NATO Bakanlar Konseyi toplantısında, Türkiye ile Yunanistan arasında bir harbin «kelimenin tam mânâsıyla düşünülmez» olarak telâkki edilmesi gerektiğini beyan etmişti» demekle, Türkiye'nin NATO üyelerinden herhangi biriyle düşebileceği bir anlaşmazlığı kendi kararlariyle değil, Teşkilâtın en güçlü üyesi olan Birleşik Amerika'nın uygun göreceği biçimde çözmek zorunda bulunduğunu açıkça gözler önüne sermiştir (10).

Gene Kıbrıs buhranı sırasında görülmüştür ki, NATO içinde olduğu ve başkasından aldığı silâhlara bel bağladığı sürece Türkiye yalnız karar almak hürlüğünden değil, davranış hürlüğünden de yoksun kalacaktır. Bunun nedenleri çeşitlidir. Birincisi, Birleşik Amerika biraz önce adını andığımız Temmuz 1947 anlaşması gereğince ve NATO çerçevesi içinde Türkiye'ye yardım olarak verdiği silâhların kendi bilgisi ve onayı dışında kullanılmasına izin vermemektedir. Gerçekten, Başkan Johnson, İnönü'ne yolladığını söylediğimiz 5 Haziran 1964 tarihli mektubunda bu konuda da şunları yazmaktadır :

«... Askerî yardım sahasında Türkiye ve Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye ile aramızda mevcut Temmuz 1947 tarihli Anlaşmanın IV üncü maddesi mucibince, askerî yardımın, veriliş maksatlarından gayrî gayelerde kullanılması için, Hükûmetinizin, Birleşik Devletlerin muvafakatini alması icab etmektedir (11). Hükûmetiniz, bu şartı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut

¹⁰ Mektubun bütünü *Dışişleri Bakanlığı Bülteni* (Ankara), 16 (Ocak 1966), sh. sh. 100 - 103'de yayımlanmıştır.

¹¹ Anlaşmanın metni için bk. *Düstur*, III. Tertip, 28, sh. 1485 - 1488. Sözügeçen IV. maddede bu konuda şöyle denilmektedir: «...Türk Hükûmeti, Birleşik Devletler Hükûmetinin muvafakatı olmadan... bu maddeler ve malûmatın verildikleri gayeden başka bir gayede kullanılmasına müsaade etmeyecektir.»

şartlar tahtında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askerî malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim» (12).

Bu açık bildiri karşısında, Türkiye'nin başkasından gelen silâhlara bel bağladığı sürece davranış hürlüğünden yoksun kalacağını söylemek, herhalde aşırı bir önerme sayılamaz.

Türkiye'nin ortak savunma sloganının uyusukluğu içinde başkasından yardım diye aldığı silâhlara bel bağladığı sürece davranış hürliğini kısıtlayacak birinci neden Temmuz 1947 anlaşması ise, ikinci neden de bu anlaşma gereğince Türkiye'ye verilen silâhların ülkemizin bugünkü savunma gereklerini karşılamaktan uzak bulunmasıdır. Türk yöneticileri bu gerçeği de Kıbrıs buhranı patlak verince anlamışlardır. Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye'ye yolladığı silâhlar NATO'nun Sovyetler Birliği karşısındaki genel savunma stratejisine, bununla ilgili olmayanlar da Amerikan savaş endüstrisinin elinde kalan stoka göre tesbit edilmektedirler. Oysa, ileride uzun boylu değineceğimiz gibi, bugünkü uluslararası ortamda Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu tehlikeler eskisinden çok başkadır. Bugün Türkiye için gerekli olan, geniş çaplı ve açık çatışmalarda kullanılacak ağır silâhlardan çok, deniz ve kara sınırlarında çıkabilecek ufak çaplı ve kapalı çatışmalarda kullanılacak hafif, fakat etkili silâhlardır. Bunların yokluğu bütün Kıbrıs buhranı boyunca kendini duyurmuştur. Bu buhran sırasında görülmüştür ki NATO içinde Sovyetler Birliği ile bile çatışmaya hazırlıklı olan Türk ordusu, NATO dışında, yani kendi başına bir Kıbrıs'a çıkarma yapabilmek

¹² *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, *op. cit.*, sh. 101. Öteyandan, bu incelemeyi tamamladıktan sonra basında yayınlanan bir belgeden, eski Türk hükümetlerinin donanmamıza yapılan Amerikan yardımı konusunda da Birleşik Amerika karşısında ağır yüklem altına girmiş bulduklarını anlıyoruz. Gerçekten, zamanın Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya gene o zamanki Amerikan Büyükelçilik müsteşarı Carlos C. Hall imzasıyla 14 Ekim 1958 tarih ve 762 no. ile yollanan «NATO Merkez Heyeti Dairesi, 6354» kayıtlı bir mektupla yürürlüğe giren bir ikili anlaşmaya göre, Birleşik Amerika tarafından Türkiye'ye askerî yardım diye verilen gemilerin mülkiyeti bize devredilmemektedir. Bu gemiler Türk hükümetine ancak ödünç olarak verilmektedir. Verilen gemilerin ödünçlük süresi beş yıldır. Ancak Birleşik Amerika gerekli gördüğü her an gemileri geri istemek hakkına sahiptir (madde : 3). Bu gemiler Türkiye tarafından kullanılırken batacak olurlarsa, Türk hükümeti Birleşik Amerika'ya tazminat ödeyecektir (madde: 7). Bk. İlhan Selçuk, «Donanmamız bizim değil mi?» *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1967.

hazırlığından ve bunun için gerekli araçlardan bile yoksundur. Türkiye'nin NATO'ya bağlı olmayan ve bu teşkilât dışındaki ulusal çıkarlarını korumakla görevli yeni birlikler kurmak, Amerikan yardımı çerçevesinde verilmeyen yeni savaş araçları edinmek gereğini duyması, bu gerçeğin anlaşılmasından sonradır.

En uygun zaman. Türkiye'nin bütün Kıbrıs buhranı boyunca gösterdiği kararsızlığın ve ulusal savunmasında görülen boşlukların tüm suçunu Birleşik Amerika'nın ve NATO'nun üzerine yıkmak mümkün değildir. Suçun büyüğü, hiç şüphesiz, dış politikasında kendisinden çok başkalarına güvenmeyi alışkanlık edinen, dünyadaki siyasal ve teknolojik gelişmelerin uluslararası hayata getirdiği yenilikleri değerlendirmeyi kendi yerine başkalarına bırakan Türkiye'dedir. Türkiye, daha kendisini Batıya bağladığı ilk günlerden başlayarak, ileride ortaya Batıninkilerden ayrılan bazı ulusal çıkarları ve güvenlik sorunları çıkabileceğini düşünmeli, ona göre davranmalıydı. Fakat, böyle yapılmamıştır (13).

Artık memnunlukla görüyoruz ki, Türk yöneticileri şimdiye kadar izlenen bu kayıtsız-şartsız Batıya bağlılık politikasının yanlışlığını anlamış bulunmaktadırlar. Nitekim, dış politikamızda, iş başında bulunan partinin ve yöneticilerin kişiliğine göre değişen ölçülerde de olsa, ümit verici bir gerçekçiliğe dönüş başlamıştır. Şimdi sıra savunma politikamızda da gerçekçiliğe dönüş gelmiş bulunuyor. Bu dönüşü sağlamak için de, artık «ortak savunma» sloganını bir tarafa bırakarak, bir «ulusal savunma» politikası üzerinde düşünmeye koyulmalıyız.

Bize kalırsa, Türkiye'nin bir «ulusal savunma» politikası üzerinde düşünmeye başlaması için bugün durum her zamandan daha çok elverişli bulunuyor. Bu elverişli durumu yaratan nedenler çeşitlidir. Bunların birincisi, dünyada özellikle 1957 yılından başlayarak yerleştiğini söylediğimiz çekirdekli dengedir. Bu denge sonunda, Sovyetler Birliği'nin topraklarını genişletmek, ya da kendi siyasal düzenini yaymak konusundaki isteklerini silâh gücüyle gerçekleştirmeye kalkışması olasılığı artık yok denecek kadar azalmıştır. Bu olasılığın azalmasının ikinci bir nedeni de, dünya kamu oyunundaki uyanış ve bu uyanışın Birleşmiş Milletler organlarının aracılığıyla uluslararası politikaya yansımalarıdır. Dünya kamu oyununun uluslararası politikaya bir baskı unsuru olarak

¹³ Bk. Prof. Dr. Mehmet Gönlübol ve Doç. Dr. A. Halûk Ülman, «Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı, 1945 - 1965,» *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XXI (1966), No. 1, sh. 143 - 182.

girmesi, büyük bir devletin küçük bir devlete karşı açıktan açığa saldırıya girişmesini çok güçleştirmiştir. Başka bir deyişle, büyük bir devletin kuvvete başvurmakla sağlayacağı kazanç, uluslararası topluluk içinde uğrayacağı itibar kaybına değmeyecektir. Birleşik Amerika'nın Vietnam'da giriştiği savaş yüzünden başına gelenler, bu sözlerimizi doğrulayan en güzel örnektir kanısındayız. Eğer bugün Birleşik Amerika Vietnam'da askerî bir zafer sağlayamıyorsa, bu Kuzey Vietnam'a karşı girişeceği tam çaplı bir askerî hareketin işin içine Sovyetler Birliği'ni, ya da Çin Halk Cumhuriyeti'ni sürüklemesinden çok, dünya kamu oyununda doğacak olumsuz tepkilerden korktuğu içindir.

Türkiye'nin bugün ulusal bir savunma politikası üzerinde düşünebilmesi için gerekli elverişli durumu yaratan nedenlerin bir başkası da, Asya'nın doğusunda, «güneşteki yer»ini almaya uğraşan ve bunun için gerekirse hem Birleşik Amerika'ya, hem de Sovyetler Birliği'ne kafa tutmaya hazırlanan yediyüz milyonluk, kuvvetli bir Çin Halk Cumhuriyeti'nin belirmiş olmasıdır. Çin Halk Cumhuriyeti ile bir **modus vivendi**'ye varamadıkça, Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile yeniden uğraşmaya kalkışması beklenemez. Fakat Moskova ile Pekin arasındaki anlaşmazlıklar öyle bugünden yarına değişecek gibi görünmüyorlar. Tam tersine, Çin Halk Cumhuriyeti kuvvetlenip geliştikçe, Sovyetler Birliği Batılı devletlerle adını «barış içinde birlikte yaşama» koyduğu bir **modus vivendi**'yi kurmaya ve korumaya çalışmaktadır.

Yukarıda sıraladığımız etkenler sonunda ortaya çıkan uluslararası durumun ne kadar ömürlü olacağı ve ondan sonra da hangi yönde gelişeceği elbette kesinlikte kestirilemez. Fakat kesinlikle söylenebilecek birşey varsa o da Türkiye'nin bu durumdan faydalanması ve günün gereklerine daha uygun bir ulusal savunma politikası çizmesi gerektiğidir. Eğer bunu yapmakta gecikirsek, günün birinde ulusal çıkarlarımızın artık kolaylıkla düzelemeyecek biçimde zedelendiğini, hem de beslediğimiz yarım milyonluk askere rağmen, hızla değişen dünyada hızla başkalaşan tehlikeler karşısında ulusal savunmamızı sağlamak güçlüğünü çektığımızı göreceğiz.

Ulusal savunmanın amaç ve ilkeleri

Değişen kavramlar. Ulusal savunmanın amacı nedir? Daha çok yakın zamanlara kadar bu sorunun tek bir karşılığı vardı: Ulusal güvenliğin sağlanması...

Ulusal güvenlik dendiği zaman da, akla ilk gelen, askerî güvenlik oluyordu.

Oysa üzerinde yaşadığımız dünya değiştikçe ortaya hem ulusal savunmanın amaçları, hem de ulusal güvenlik konusunda yeni görüşler çıkmıştır. Bu görüşler yalnız ulusal savunma ile ulusal güvenliği birbirinden dikkatle ayırmakla kalmamakta, aynı zamanda ulusal güvenlikle askerî güvenliği de ayrı ayrı ele almaktadırlar.

Çekirdekli çağda Amerikan savaş stratejisini inceleyen bir uzman, savunma politikasını çizmeyi bir poker oyununa benzettikten sonra, bu politikanın amaçları konusunda şöyle demektedir :

«... Tam bir askerî güvenliğe erişmek yüzde yüz mümkün olamayacağı gibi, ulusal savunmanın tek amacı da zaten bu değildir. **Ulusal savunmanın asıl amacı, ulusal çıkarlara hizmet edebilmektir.** Eğer tek istediğimiz askerî güvenliği sağlamak olsaydı, belki aşağı yukarı tam bir güvenliğe yaklaşabilirdik. Fakat ulusal çıkarların bütünü en iyi biçimde sağlayabilmek için, bazı durumlarda, askerî güvenlikten fedakârlık yapmak gerekmektedir. Çünkü bu oyunu oynarken ortada dönenler poker fişleri değil, ulusumuzun yaşantısı, ülkemizin varlığı, ekonomimizin sağlığıdır» (14).

Ulusal çıkarlar dediğimiz zaman ne anlıyoruz? Bu soruya verilen karşılıklar da zaman içinde önemli değişiklikler gösteriyor. Zaten ulusal savunma ve ulusal güvenlik kavramlarındaki gelişmeler de, büyük ölçüde, bu değişiklikler yüzündendir.

Bundan bir süre öncesine kadar, ulusal çıkar denildiği zaman, akla yalnızca bir ulusun askerî güvenliğile askerî gücünden doğan siyasal itibarı geliyordu (15). Fakat «**bekçi devlet**» anlayışından «**sosyal devlet**» anlayışına geçildikçe, ulusal çıkar kavramının kapsamı da genişlemiş, sosyal ve ekonomik kalkınma en az askerî güvenlik, ekonomik güç de askerî güç kadar önem kazanmıştır. Hattâ, ekonomik güçlenme gerçekleşmedikçe iyi-kötü bir askerî güvenliğin sağlanamayacağını söylemek, bugün yadırganan bir önerme değildir. Nitekim, biraz önce de söylediğimiz

¹⁴ Albay Robert N. Ginsburg, *U.S. Military Strategy in the Sixties* (New York, 1965), sh. 10.

¹⁵ Prof. Dr. Suat Bilge, *Milletlerarası Münasebetler* (Ankara, 1966), sh. 312 - 314.

gibi, ekonomik gücü kendi savaş araçlarını kendi yapacak düzeye erişmeyen Türkiye, başkasının silâhlarını ve savaş araçlarını kullanmak zorunda olduğu için, Kıbrıs konusunda kendisine ulusal çıkarlarına en uygun görünen politikayı izleyememiş, aldığı kararları uygulayamamıştır.

Ulusal savunma ve ulusal güvenlik kavramlarındaki gelişmelerin tek nedeni devlet, onunla birlikte de ulusal çıkar anlayışlarındaki değişiklikler değildir. Savunma ve güvenlik kavramlarını, bunlar kadar, savaş araç ve tekniklerindeki yenilikler de etkilemektedir. Bu incelemenin girişinde de anlatmaya çalıştığımız gibi, bilimsel ve teknolojik devrime tanıklık eden XX. yüzyıl, özellikle ikinci yarısında, bu devrimin insanlar arasındaki çarpışmalara getirdiği korkunç yoketme gücüne de tanıklık etmektedir. Çıkacak bir çekirdekli savaş sonunda, milyarlarca lira karşılığında sağlamaya çalıştığımız askerî güvenlikle koruyacağımızı sandığımız ulus ve ülkeden ne kadarının geride kalacağı, üzerinde dikkatle durulması gereken soruların birincisidir. Bunun içindir ki, çekirdekli çağda ulusal savunma sorunlarını inceleyen bazı yazarlar askerî güvenlik sorunları kadar siyasal güvenlik konusu üzerinde durmakta ve yaptıkları çalışmalara, haklı olarak, «**Savaşta korunma stratejisi**» adını vermektedirler (16).

Gerçekten, gelişen savaş araç ve teknikleri sonunda, artık silâhlı çatışmalar zararları kısa, ya da uzun sürede giderilir türden kavgalar olmaktan çıkmış, bir varlık, ya da toptan yokluk sorunu durumuna gelmişlerdir. Böyle bir ortamda, bir ulusun kendi çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen nedenlerle savaşa sürüklenmesi kadar tehlikeli birşey olamaz. Başka bir deyişle, bugünkü dünyada ulusal savunmayı yalnızca askerî güvenlikle koruyamayız. Çizeceğimiz ulusal savunma politikası, askerî güvenlik kadar siyasal güvenliği de kapsmalı, yani ulusal çıkarları doğrudan doğruya ilgilendirmeyen sorunlar yüzünden ülkemizi ateşe atacak bağlantılardan arınmış olmalıdır.

Türk savunmasının ilkeleri. Çeşitli ayrıntılar bir yana bırakılırsa, günümüzde her ülke gibi Türkiye'nin ulusal çıkarları da iki ana nokta çevresinde toplanmaktadır: Bunların birincisi Türk ulusunun varlığını ve Türk ülkesinin bütünlüğünü korumak, ikincisi de -bu nokta özellikle geri kalmış, ya da kalkınmakta olan ülkeler için pek önemlidir- sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Ulusal savunmanın amacı ulusal çıkarlara hizmet oldu-

¹⁶ Örneğin bk. Léo Hamon, *La Stratégie Contre la Guerre* (Paris, 1967).

ğuna göre, Türkiye gerçeklerine uygun olarak çizilecek bir savunma politikası da bu iki noktanın çevresinde geliştirilmelidir.

Buraya kadar yazdıklarımızın ışığında, önce birinci noktayı ele alalım. Türk ulusunun varlığını ve Türk ülkesinin bütünlüğünü korumak için, yeteneklerimizin elverdiği ve durumun gerektirdiği ölçüde askerî güvenlik elbette şarttır. Ancak, hemen yurtda da değindiğimiz gibi, savaş teknik ve araçlarının hızla geliştiği, nitelik değiştirdiği günümüzde Türk ulusunun varlığını ve Türk ülkesinin bütünlüğünü korumanın tek yolu silâhlanmak, daha çok silâhlanmak, kalabalık ordular beslemek değildir. Bu amaca ulaşmak için silâh ve asker kadar, belki de ondan daha çok, **Türkiye'nin ulusun varlığını ve ülkenin bütünlüğünü doğrudan doğruya ilgilendirmeyen sorunlar yüzünden savaşa sürüklenmesini önlemek yollarını araştırmak** gerekir. Ulusal savunma politikamızı çizerken gözönünde tutacağımız birinci ilke, bize kalırsa, bu olmalıdır.

Türk ulusal çıkarlarının ikincisi sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır demiştik. Savunma giderleri uzun yıllardır Türk bütçesinin en önemli bölümünü kapsamakta, Türk silahlı kuvvetleri hem sayı, hem de yetişmiş eleman bakımından Türk toplumunda önemli bir yer tutmaktadır. Bu gerçek ortada dururken ulusal savunmamızı ekonomik ve sosyal gelişmemizden bağımsız ve yalnızca bir güvenlik sorunu olarak düşünmek mümkün olamaz. Türkiye, bugünkü durumunda, elindeki her kuruşu ve her yetişmiş insanı sosyal ve ekonomik kalkınmasının hizmetine vermek zorundadır. Bu bakımdan, gene bize kalırsa, ulusal savunma politikamızı çizerken gözönünde tutmak zorunda olduğumuz ikinci ilke de, **ulusal savunma için harcanan her kuruşun yerinde kullanılmasını ve savunma giderleriyle personelinin yurt kalkınmasına yardımcı olmasını sağlamaktır.**

Askerî güvenlik sorununa gelince, biraz önce de söylediğimiz gibi, Türk ulusunun varlığını ve Türk ülkesinin bütünlüğünü korumak için askerî güvenlik elbette şarttır. Ancak, bu konuda bir noktayı iyice bilmek gerekir: Ne kadar çok asker beslersek besleyelim, ne kadar çok silâhlanırsak silâhlanalım, ne kadar çok para harcarsak harcayalım, yüzde yüz askerî güvenliğe ulaşmak mümkün değildir. Bu bakımdan asker sayısına da, silâh yığınağına da, harcanan paraya da mutlaka bir yerde sınır çizmek zorundayız. Bütün mesele, bu sınırı neye göre ve nerede çizeceğimize.

Gerçekçi bir savunma politikası izlemek istiyorsak, bu sınırı

çok geniş ortak savunma gereklerine ve dışarıdan alacağımız yardıma göre çizemeyiz. Çünkü, şimdiye kadar yazdıklarımızdan da anlaşılacağı üzere, ortak savunma ilkesi ve bu ilke gereğince dışarıdan aldığımız savaş araçları Türkiyenin ulusal çıkarlarını korumaya yetmediği gibi, biraz ileride uzun uzadıya incelemeye çalışacağımız veçhile, aynı ilke gereğince yüklendiğimiz dış savunma bağlantıları da Türkiye'nin siyasal güvenliğini önemli biçimde tehlikeye düşürmektedirler. Bunun içindir ki, askerî güvenliğimizin sınırını yalnızca Türkiye'nin uluslararası durumuna göre ve ekonomik gücünün ulaşabildiği yerde çizmeliyiz. Bize kalırsa, ulusal savunma politikamızı çizerken gözönünde tutmamız gereken üçüncü ilke de bu olmalıdır. Eğer böyle yapmayıp da genel uluslararası duruma bakarak kendi ekonomik gücümüzü çok aşan bir askerî güvenlik peşinde koşarsak, hem kaldırabileceğimizden büyük yükler altına girerek ekonomik kalkınmamızı durdururuz, hem de siyasal güvenliğimizi tehlikeli ipotekler altına koyarız. Aslında, bugünkü durumumuz da zaten böyledir.

Askerî güvenlik sorunlarımız. 1967 yılının uluslararası ortamında Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu güvenlik sorunları nelerdir? Bu soruyu kısaca şöyle cevaplandırabiliriz: Türkiye uzun olduğu kadar doğal engellerden yoksun kara sınırları ve yer yer kolay yanaşılır kıyılarla çevrilidir. Trakya'da Yunanistan ve Bulgaristan'la, güneyde Suriye ve Irak'la, doğuda da İran ve Sovyetler Birliği'le sınır komşusudur. Bir ölçüye kadar İran dışarıda bırakılırsa, bu komşularımızın hepsile de, yakın tarihte, üzücü toprak anlaşmazlıkları çıkmıştır. Bu anlaşmazlıkların bir kısmı hâlâ ya giderilememiş olduğu, ya da aklımızdan silinmediği için, Türk savunma politikasını çizenler, komşularımız karşısında devamlı dikkatli olmak düşüncesini savunmaktadırlar. Bu düşüncyledir ki, hiç değilse bugüne kadar, bazılarına karşı Batının ortak savunma düzenleri içine girmek, bazılarına karşı da sayısız jandarma kuvvetleriyle birlikte 560 bine yaklaşan bir kütleyi silâh altında tutmak zorunu duymuşlardır.

Türkiye'nin silâh altında tuttuğu asker sayısı diğer Batılı devletlere oranla çok yüksektir. (16 bis) Eğer bunun nedeni yalnızca güvenlik endişesi olsaydı, belki bu durumu olağan karşılayabilirdik. Fakat, çok büyük bir askerî güce sahip olan Sovyetler Birliği di-

(16 bis) Türkiye'nin silâh altında tuttuğu asker sayısının ve bunun genel nüfusa oranının ne kadar yüksek olduğunu göstermek için, NATO içindeki ülkelerin asker sayısını ve genel nüfuslarına oranlarını belirten şu tabloyu aşağıya koymayı faydalı bulduk :

şında, komşularımızın hiçbirinden bu kadar çok asker gerektirecek bir silâhli tehdit gelemes. Sovyetler Birliği karşısında önemli olan ise, zaten Türkiye'nin kendi gücü değil, Birleşik Amerika'nın atom arsenalidir. Kaldı ki, ileride uzun boylu değinirken göreceğimiz gibi, bugün Türkiye'ye doğrudan doğruya Sovyet saldırısı olasılığı da yok denecek kadar azdır.

O halde neden bu kadar geniş bir kütleyi silâh altında tutuyoruz? Bu sorunun başlıca üç karşılığı vardır kanısındayız.

1. İçinde bulunduğumuz Batılı savunma düzenleri, başka ortaklarımız Sovyetler Birliği'nin karşısına yeteri kadar tümen çıkaramadıkları için, bizim mümkün olduğu kadar çok insanı silâh altında tutmamızı istemektedirler.

Ülkenin adı	Nüfusu	Asker sayısı	Oran (%)
A. B. D.	196.000.000	3.093.960	1.6
Belçika	9.400.000	107.000	1.1
Danimarka	4.755.000	50.000	1.0
Federal Almanya	57.000.000	440.000	0.8
Fransa	49.130.000	522.500	1.0
Hollanda	12.350.000	129.250	1.0
İngiltere	54.500.000	437.000	0.8
İtalya	53.000.000	376.000	0.7
Kanada	20.000.000	107.000	0.5
Lüksemburg	330.000	1.545	0.45
Norveç	3.760.000	34.000	0.9
Portekiz	9.246.000	148.000	1.6
Türkiye	32.000.000	560.000	1.7
Yunanistan	8.575.000	159.000	1.7

(NOT : NATO üyesi İzlanda'nın ordusu yoktur. Bu rakamlar Londra'daki Institute for Strategic Studies tarafından yayınlanan *The Military Balance, 1966-67* başlıklı broşürden alınmıştır. Broşürde Türkiye'nin asker sayısı 450.000 olarak gösteriliyor. Fakat bunu 560.000 diye düzeltmek gerekir. Oranları biz çıkardık.) Bu tablodan da anlaşılacağı gibi, NATO içinde genel nüfusa oranla Türkiye kadar büyük ordu besleyen öteki ülkeler, Birleşik Amerika, Portekiz ve Yunanistan'dır. Birleşik Amerika'nın Vietnam'da verdiği savaş gözönüne alınca - bilindiği gibi Vietnam'daki Amerikan askerlerinin sayısı 460 bine ulaşmıştır - bu oran kaçınılmaz oluyor. Öteyandan, Portekiz'in deniz aşırı sömürgelerini korumak kaygısı vardır. Nitekim Portekiz askerlerinin yalnız dörtte bir kadarı anavatanda, gerisi sömürgelerde üslenmiştir. Yunanistan ve Türkiye'nin ne yürütmek zorunda oldukları bir savaş, ne de sömürgeleri bulunmadığına göre, bu kadar yüksek bir oranını silâh altında tutmaları, üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır. Kaldı ki, sayı olarak da, nüfusça kendisinden kalabalık beş üye olduğu halde, bunların dördünü geride bırakarak Birleşik Amerika'dan sonra en çok asker besleyen ülke Türkiye'dir.

2. Türkiye'nin ekonomik alt-yapısı silâhlı kuvvetlerini bir sınırdan ötekine hızla aktaracak kadar gelişmiş değildir. Yollarımız ve taşıt araçlarımız yetersizdir. Akaryakıt için kendi kendimize yetecek, ya da imkânlarımıza güvenecek durumda değiliz. Bu yetersizlikler, bizi vurucu gücü yoğun dinamik birliklerden çok, her yöne yayılmış, böyle olunca da vurucu gücü ve bakımı ister istemez dağılmış statik birlikler beslemek zorunda bırakmaktadır. Bunun yanısıra, Türkiye'de asker çağırma, toplama ve donatım işleri de hızlı bir seferberliği sağlayacak kadar gelişmiş değildir. Bu durum da, barış sırasında bile savaş sayısına çok yakın büyüklükte ordular beslememize yol açan etkenlerin bir başkasıdır.

3. Hiç değilse yüksek rütbeli bazı subaylar arasında, ordunun itibarının silâh altında tuttuğumuz asker sayısı ile doğrudan oranlı olduğu yolunda yaygın bir kanı vardır. Bu subaylar, asker sayısında azaltma yapılırsa ordunun önem ve itibarının azalacağını sanmakta ve her türlü kısıntının karşısında yer almaktadırlar.

Şurasını hemen belirtelim ki, yukarıda sıraladıklarımız bugünkü geniş asker sayısının varlığını anlatan nedenler olmakla beraber, bu varlığı haklı gösterecek özürler değildirler. Geniş, yaygın ve statik orduların modasının geçtiği bir çağda biz de dünyanın gidişine ayak uydurmak ve sayıdan çok niteliğe önem vermek zorundayız. Bu da, ancak, askerî güvenlik kadar siyasal güvenliği ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak bir ulusal savunma politikası izlemekle mümkündür.

Türkiye ve Sovyetler Birliği

Değişen durum. Türkiye 1950 yıllarında NATO'ya girmek isterken, herşeyden önce, Sovyetler Birliği karşısında askerî güvenliğini sağlamak istiyordu. Nitekim NATO'ya girdikten sonra bunu sağlamıştır da.. Ancak, bu incelemenin ikinci kesiminde de değindiğimiz gibi, özellikle 1957 yılından başlayarak dünyada yerleşen çekirdekli denge ve yeni bazı gelişmeler, genel uluslararası durum gibi Türkiye'nin güvenlik endişelerini de önemli biçimde değiştirmişlerdir. Gerçekten, bu gelişmeler sonunda Türkiye üzerindeki Sovyet tehlikesi yok denecek kadar azaldığı gibi, Batıya savunma bağlarıyla bağlı olmak Türkiye'ye güven kadar güvensizlik de getirmeye başlamıştır.

Türkiye üzerindeki Sovyet tehlikesinin azalmasına yol açan gelişmeler yalnızca çekirdekli dengenin kurulması, etkili bir dünya kamu oyununun belirmesile açık saldırının faydadan çok zarar

getiren bir davranış olmaya başlaması ve Asya'nın doğusunda yedi yüz milyonluk kuvvetli bir Çin devletinin belirmesi değildir. Bu siyasal gelişmelerin yanısıra görülen bazı teknolojik gelişmeler de Türkiye üzerindeki Sovyet tehlikesinin azalmasına önemli katkıda bulunmuşlardır. Gerçekten, bu gelişmeler sonunda Türk boğazlarının Sovyetler Birliği bakımından stratejik önemi gözle görülür biçimde azalmış, bu boğazları ele geçirip denetlemek artık Sovyetler Birliği için bir askerî zorunluk olmaktan çıkmıştır.

Son on yıl içinde tanıklık ettiğimiz teknolojik gelişmelerin başında, kıt'alararası balistik füzelerin (ICBM) yapılması geliyor. Birleşik Amerika bu füzeleri geliştirdikten sonra Sovyetler Birliğine kesin darbeyi vurmak için Boğazlardan geçmek zorunluğunda olmadığı gibi, Sovyetler Birliği de kendi kıt'alararası füzelerini geliştirdikten sonra Akdeniz egemenliği kavramı kendiliğinden önemini kaybetmiştir. Gerçi iki blok arasında çıkacak bir savaş geleneksel (conventional) plânda kaldığı sürece bu egemenlik hâlâ önemlidir ama, Sovyetler Birliğinin büyük gücü karşısında Batılılar ister istemez çekirdekli silâhlarını kullanmak zorunda kalacakları için, geleneksel plânda başlayacak bir savaşın çok geçmeden bir çekirdekli çatışmaya döküleceğinden şüphe edilmemelidir. Özellikle Sovyet strateji uzmanları, Amerikan Savunma Bakanı McNamara'nın «sınırlı kullanma» teorisini benimsemeyerek, eğer çıkacak bir savaş çekirdekli çatışmaya dökülürse ellerindeki bütün çekirdekli silâhları kullanacaklarını ileri sürdüklerine göre (17), Türk boğazlarından geçecek birkaç savaş gemisinin bu çatışmada sözü bile olmayacak demektir. Boğazların barış zamanındaki durumuna gelince, bilindiği gibi, iki dünya savaşı arasındaki dönemde imzalanan Montreux Sözleşmesi, Karadenize kıyısı olmayan devletlerin barışta bu denize en çok 45 bin ton tutarında savaş gemisi çıkarabileceklerini öngörmektedir ki, bu tonaj bugün hem Sovyetler Birliğinin deniz gücüne oranla pek ufak kalmaktadır, hem de Batılıların işine yaramayacak kadar küçüktür. İşte bu nedendir ki, Montreux Sözleşmesine karşı yakınmalar artık Moskova'dan çok Washington'dan gelmektedir. Öteyandan, son yıllardaki teknolojik gelişmeler sonunda, Türk boğazlarından Karadenize gizlice yabancı savaş gemileri sızdırılması olasılığı da çok azalmıştır (18). Böyle olunca da, artık Sovyetler Birliğinin Boğazlar

17 Sovyetlerin bu konudaki görüşleri için bk. Raymond Aron, *op. cit.*, sh. 160 - 169 ve Raymond L. Garthoff, *Soviet Strategy in the Nuclear Age*, Revised ed. (New York, 1962), sh. 107 - 112.

18 Prof. Dr. Suat Bilge, *op. cit.*, sh. 126.

üzerinden kendisine yöneltilecek bir sürpriz saldırısından korkması için ortada hiçbir neden kalmamaktadır.

Bununla beraber, son yıllarda tanıklık ettiğimiz teknolojik gelişmelerin bazıları da, Türkiye Batılı savunma örgütleri içinde kaldıkça, ülkemiz üzerindeki Sovyet tehlikesini çok arttırmıştır. Gerçekten, son yıllarda Türkiye'de NATO çerçevesi içinde olduğu söylenerek kurulan gözetleme ve dinleme istasyonları Sovyetler Birliğindeki birçok çalışmaları uzaktan, eksiksiz biçimde denetlemektedirler. Doğu ile Batı arasında çıkacak en ufak bir çatışmada bile Sovyetlerin bu istasyonları yoketmek istemeyeceklerinden kimse kesinlikle emin olamaz. Türkiye'nin NATO içindeki ve karşısındaki tutumu incelenirken, bu noktanın önemle gözönünde tutulması gereklidir.

Barış içinde birarada yaşama. Türkiye'de kurulan gözetleme ve denetleme istasyonları bir yana bırakılırsa, şimdiye kadar gözden geçirdiğimiz uluslararası ve teknolojik gelişmelerin ülkemiz üzerindeki Sovyet tehlikesini büyük ölçüde ortadan kaldırdığını görüyoruz. Ancak, bütün bunlara rağmen, Türkiye'nin komünizmin Orta Doğu'ya ve Afrika'ya sıçraması bakımından çok önemli bir bölgede bulunduğunu ve eğer elinden gelse, Sovyetler Birliğinin bu ülkeyi kendi deneti altına koymaktan geri kalmayacağını ileri sürenlerin sayısı az değildir. Bu iddiada gerçek payı olmadığı söylenemez. Zaten İkinci Dünya Savaşı sonrasında tarihi, iki büyük devletin, yani Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliğinin kendi sosyal ve ekonomik hayat anlayışlarını bütün dünyaya satmak çabalarının hikâyesinden pek de başka birşey değildir. Fakat bu satışı açık ve kaba kuvvetle yapmanın zamanı artık geçmiştir. Büyükler şimdi kendi düzenlerini barışçı bir çekişmeyle dünyaya satmaya çalışmakta ve bunun adına **barış içinde birarada yaşama** demektedirler. Bu oyunun kurallarına uymayan Çin Halk Cumhuriyetinin Afrika'nın çeşitli kesimlerinde ve Endonezya'da uğradığı siyasal başarısızlıklar unutulamayacak kadar yakındır.

Sovyetler Birliği bugün Türkiye'yi şu, ya da bu nedenle kendi deneti altına almak isterse bunu hangi yoldan yapar? Kuvvet yolunu kullanmak hem çok güçleştiği, hem de geri tepmeye başladığına göre, bu amaca ulaşmak için ya Türkiye'de bir komünist düzen kurmaya çalışır, ya da dolaylı sızma yollarını arar. Bu alandaki başarısı, her iki halde de, Türkiye'nin iç durumuna bağlıdır. Türkiye kendisine en elverişli kalkınma yolunu bularak en kısa zamanda çağdaş uygarlığa yakışan bir sosyal ve ekonomik düzeye erişirse,

yalnız Sovyetler Birliğinin değil, hiçbir yabancı devletin ne etkisi, ne de deneti altına girmekten korkar. Eğer bu düzeye erişmekte gecikirse, milyonluk ordular da beslese, kendisini günün birinde şu, ya da bu yönden gelecek tehlikelerle karşılaşmaktan kurtaramaz.

Türk siyasal güvenliği ve NATO

Buraya kadar söylediklerimize bakarak, bugün Türkiye'nin karşısındaki Sovyet askerî tehlikesinin 1945'lerdeki kıyaslanamayacak ölçüde az olduğunu kabul etmek, fazla bir iyimserlik sayılamaz kanısındayız. Fakat kendi coğrafî konusundan gelen bu tehlikeyi yukarıda saydığımız uluslararası ve teknolojik gelişmeler sonunda atlatan Türkiye, şimdi de, NATO içinde bulunduğu için yeni bazı tehlikelerle karşı karşıyadır.

Bunlardan bir tanesine yukarıda değinmiş ve Türkiye'de NATO çerçevesi içinde olduğu söylenerek kurulan gözetleme ve dinleme istasyonlarının en ufak bir çatışmada bile ülkemize Sovyet şimşeklerini çekeceğini belirtmiştik. Aynı biçimde, Türkiye, NATO içinde bulunduğu, bununla da yetinmeyerek ülkesinde çekirdekli başlıklar barındıran üslere yer verdiği için de, kendi ulusal varlığını ve toprak bütünlüğünü doğrudan doğruya ilgilendirmeyen nedenlerle çıkacak savaflara karışmak zorunda kalacağı benzenmektedir (19).

Üç model. Batı ile kurduğu savunma bağlarının ve ilişkilerinin Türkiye'nin güvenliğine ne kazandırıp ne kaybettirdiğini görebilmek için üç model alacak ve bunlar üzerinde düşünmeye çalışacağız. Ancak, bundan önce, iki noktayı iyice belirtmek gerekiyor. Bunların birincisi, bu modelleri incelerken Birleşik Amerika'nın ve Sovyetler Birliği'nin belli durumlar karşısında takınacakları tutumları, alacakları kararları burada kesinlikle kestirmek yeterliğinden yoksun olduğumuzdur. Bizim burada yapacağımız, karşılıklı tutum ve kararlarda akıl ve mantık kurallarının ağır

¹⁹ Gerçi Kuzey Atlantik Andlaşması gereğince yardımlaşma otomatik değildir. Ortakların savafla katılmaları Kuzey Atlantik Konseyinin oybirliğile alacağı karara bağlıdır. Ancak, uygulamada, herşey en kuvvetlinin, yani Birleşik Amerika'nın davranışına bağlı kalacaktır (benzer görüş için bk. Général P. Gallois, *Stratégie de l'Age nucléaire*, Paris, 1960.) Bu bakımdan, Washington'un Türkiye'deki üslerde bulunan çekirdekli başlıkları Türk hükümetinin bilgisi olmadan kullanmayacağı yolunda verdiği sözlere rağmen, bunların kaderini Washington ile Moskova arasındaki kırmızı telefonun çizeceğinden şüphe edilmemelidir.

basacağını varsayarak, bazı tahminlerde bulunmaktır. Bununla beraber, akıl ve mantık kurallarının her zaman işlemediğini, insan-oğlunun -ne kadar sorumlu yerlerde bulunursa bulunsun- çok kere önceden kestirilemeyen davranışlar yaptığını da gözden uzak tutmamak gerekir. İkincisi, askerlik uzmanlarının büyük çoğunluğuna göre, bugün çıkacak bir Doğu - Batı çatışmasında çekirdekli ve geleneksel (**conventional**) savaş diye bir ayırım yapılamaz. Geleneksel biçimde başlayacak bir Doğu - Batı çatışması, kısa sürede, işin içine taktik çekirdekli silâhların da karışmasıyla, geleneksel - çekirdekli karışımı bir savaş olacaktır. Çünkü, Batılılar bugün Avrupa'da yalnızca geleneksel silâhlarla Sovyetlerle başa çıkacak durumda değildir ve bu bakımdan, ister istemez, taktik çekirdekli silâhların yardımını arayacaklardır (20). Fakat, taktik çekirdekli silâhlar bir kere işe karışınca çatışmanın stratejik çekirdekli silâhların da kullanılacağı korkunç bir savaşa dökülmeyeceğini, yani tam çaplı ve geniş bir çekirdekli savaşın başlamayacağını kimse temin edemez. Bu bakımdan, bugün çıkacak bir Doğu - Batı çatışmasının, yalnızca taktik çekirdekli silâhların kullanılacağı bir geleneksel - çekirdekli karışımı savaş olarak kalacağını ileri süren uzmanlara katılmak biraz zor görünüyor. Bize kalırsa, Doğu ile Batı arasında çıkacak bir çatışma ya yalnızca geleneksel alanda kalacak, ya da geniş çaplı bir çekirdekli savaşa dönecektir. İkisinin arasında ve yalnızca taktik çekirdekli silâhların kullanılacağı bir ortalama yol, kolayca gerçekleşecek bir olasılık değildir (21).

Bu noktaları böylece belirttikten sonra modellerimizi inceleyelim. Birinci ve ikinci modellerde, Avrupa'da Türkiye'yi doğrudan doğruya ilgilendirmeyen bir sorun, örneğin Berlin sorunu yüzünden çıkacak bir Doğu - Batı karşılaşmasını ele alacağız. Birinci modelde bu çatışmanın iki taraf arasında geleneksel tipte bir savaş çıkardığını ve savaşın bu plânda kaldığını varsayalım. Türkiye, NATO içinde oldukça, kolay kolay bu savaşın dışında kalamayacaktır. Kendisi kalmak isterse bile, özellikle Fransa'nın NATO'nun askerî örgütünden çekilmesinden sonra Batı Avrupa'daki hürlüğü çok kısıtlanan Birleşik Amerika bu savaşı Türkiye'ye kadar tımandırmak isteyecek ve topraklarımızdaki Amerikan askerî varlığı

²⁰ Bk. Général Beaufre, *L'OTAN et l'Europe* (Paris, 1966), sh. 73 - 115.

²¹ Nitekim Sovyetler de, iş bir kere çekirdekli taktik silâhlara dökülünce, kendilerinin bunun arkasından stratejik çekirdekli silâhları kullanacaklarını açıkça söylemektedirler. Bk. Garthoff, *loc. cit.*

ğını kullanarak da tırmandıracaktır (21 bis). Savaşı Birleşik Amerika tırmandırmasa, bu kez de Sovyetler Birliği NATO içindeki bir Türkiye'yi kendi güvenliği bakımından devamlı bir tehlike üssü olarak görecektir, üstelik geleneksel plânda kalan bir savaşta Akdeniz egemenliği gibi Orta Doğu petrollerine de el koymak isteyeceği için (22). Türkiye'yi mutlaka kendi deneti altına almayı deneyecektir.

Eğer Türkiye NATO dışında olursa, Avrupa'da çıkacak geleneksel bir savaşta durumu ne olacaktır? Bu sorunun karşılığını kestirmek kolay değildir. Genel olarak, biraz önce de belirttiğimiz gibi, Avrupa'da çıkacak geleneksel bir savaşta Sovyetler Birliği'nin Akdeniz egemenliğini ve Orta Doğu petrollerini kendi deneti altına almak isteyeceğini düşünmek gerekiyor. O zaman da hem Türkiye'nin, hem de Türk boğazlarının durumu geniş önem kazanmaktadır. Sovyetler Birliği, büyük bir olasılıkla, tıpkı İkinci Dünya Savaşında Almanya'nın yaptığı gibi, Türkiye'den geçit isteyecektir. Eğer bu yüzden Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında bir çatışma çıkarsa, Türkiye NATO dışında da olsa, Sovyetler Birliğinin Akdenize ve Orta Doğu'ya inmesine göz yumamayacak olan Batılı devletler, zaten kendi çıkarları gerektirdiği için, bize yardım zorunu duyacaklardır. Bu bakımdan, birinci modelde, Türkiye'nin NATO dışında olmasının Türk güvenliğine fazla bir sakınca getirmediği kanısındayız.

Toptan yokolma tehlikesi. Alacağımız modellerin ikincisi, Avrupa'da Türkiye'yi doğrudan doğruya ilgilendirmeyen bir sorun yüzünden çıkacak tam çaplı bir çekirdekli savaştır. Türkiye'nin NATO içinde olmasının tehlikesi bu modelde bütün açıklığıyla ortaya çıkmaktadır. Türkiye NATO içinde oldukça, topraklarında Amerikan üssü bulundursa da, bulundurmasa da bu savaşta ilk yok edici darbeyi yiyecek ülkeler arasındadır. Topraklarında Amerikan üssü bulundurursa, darbeyi, Sovyetler Birliği bu üslerdeki vurucu gücü ilk hamlede yoketmek isteyeceği için yiyecektir. Eğer topraklarında çekirdekli vurucu güçle donatılmış üsler bulundurmazsa, o zaman belki ağır bir çekirdekli darbe yemeyecektir ama, Sovyetlere yakınlığı ve özellikle Fransa'nın NATO'nun askerî örgütünden çekilmesinden sonra daha çok önem kazanan bir hare-

(²¹ bis) Fransa'nın NATO'dan çekilmesinin bu örgüt içinde yarattığı diğer sorunlar için bk. K. Hunt, Brigadier, *NATO Without France : The Military Implications* (London : The Institute for Strategic Studies, 1966).

²² *Ibid.*, sh. 106.

kât alanı olması yüzünden, işin içine karışmaktan kurtulamayacaktır.

Bu ikinci modelde, Türkiye NATO üyesi olmadığı takdirde durum pek başkalaşmaktadır. Avrupa'da, Avrupa'nın üzerinden Birleşik Amerika ile tutuşacağı bir çekirdekli savaşta Sovyetler Birliğinin tarafsız bir Türkiye'yi tahrip etmeye kalkışması için biz ortalıkta hiçbir neden göremiyoruz. Aynı biçimde, Avrupa'da çıkacak bir çatışma askerî uzmanların çoğunun düşündüğü gibi geleneksel - çekirdekli karışımı bir savaş olarak da kalsa, bütün dikkatini Orta Avrupa'daki Batı savunmasını kırmaya toplayacak bir Sovyetler Birliğinin NATO dışındaki Türkiye'yi neden işin içine karıştırmak isteyeceğini anlamak gerçekten güçtür. Eğer Sovyet yöneticileri bu türlü bir savaşta Akdeniz egemenliğini ve Orta Doğu petrollerini önemli görececek olurlarsa **o zaman** yeniden birinci modele dönmüş olacağız ki, bu durumda Batının Sovyetler Birliğinin Türkiye'yi yutmasına zaten göz yumamayacağını biraz önce söylemiştik.

Tırmanma ve Çevre savaşları. Üçüncü model, bugünkü askerî blokların dışında kalan ülkeler arasında, **ya da bunlardan biri** le blok - içi devletlerden biri arasında çıkacak bir «çevre» savaşıdır (23). Gerçi, bugünkü dünyada, bloklar dışındaki ülkeler arasında sonu büyük devletlerin karşı karşıya gelmesine kadar gidebilecek bir çatışmanın çıkmasına kimse göz yummuyor. Hindistan ile Pakistan arasında geçen yıl Keşmir yüzünden çıkan savaş, hem Birleşik Amerika'nın, hem de Sovyetler Birliğinin harcadığı ortak çabalar sonunda daha başlangıcında önlenmiştir. Fakat bu, bundan sonra çıkacak çevre çatışmalarının bir tırmanma sonunda büyük devletleri karşı karşıya getirmeyecekleri demek değildir. Nitekim, başlangıçta Vietnam'da bir iç anlaşmazlık olarak başlayan çatışma, sonunda içine Birleşik Amerika'yı da çekmiş bulunuyor. Vietnam çatışmasına en kısa zamanda bir çözüm yolu bulunmazsa, buna ileride daha hangi büyük devletlerin karışacağını bugünden kestirmek mümkün değildir.

Eğer Vietnam savaşı içine Sovyetler Birliğinin de karışmasını gerektirecek bir biçimde genişlerse, ya da 1962 Küba buhranının bir benzeri bugün de olsa ve bu kez tarafların hiçbiri gerilemeye yanaşmasalar, NATO içinde buldukça Türkiye çok güç durumlarda kalacaktır. Savaş NATO alanı dışında geçse ve taraflar Avrupa'daki ittifak bağlarını işletmekten kaçınınsalar bile, Tür-

²³ Bazıları bu deyimî «kenar çatışmalar» diye de türkçeleştirmektedirler.

kiye topraklarındaki çekirdekli güç depoları yüzünden devamlı çekirdekli darbe tehdidi altında kalacaktır. Çünkü Birleşik Amerika bu depolardaki başlıkları kullanmak istemese, ya da Türk görevlileri buna izin vermeyip sözlerini Amerikan yöneticilerine dinletmek yeterliğini gösterebilseler de, savaşın nasıl gelişeceğini önceden kestiremeyen bir Sovyetler Birliğinin ilk ağızda bu başlıkları yoketmek isteyip istemeyeceğini nasıl bilebiliriz?

Eğer Türkiye NATO dışında olursa başka ülkeler arasında çıkacak bir çevre savaşı Türkiye'ye kadar uzanabilir mi? Coğrafi konuş bakımından Türkiye'yi ilgilendirecek iki türlü çevre savaşı olabilir kanısındayız. Bunların birincisi, Balkanlarda çıkabilecek bir savaştır ki, buradaki sosyalist ülkeler arasında bir savaş çıkması olasılığı, bugün için, yok denecek kadar az görünüyor. Bunların biriyle Yunanistan arasında bir savaş çıkması ise, Yunanistan NATO içinde kaldıkça zaten beklenemez. NATO dışındaki Türkiye'yi ilgilendirecek ikinci bir çevre savaşı ise, Orta Doğu'da ya Arap ülkelerile İsrail arasında, ya da Arap devletlerinin kendi aralarında çıkabilecek bir savaştır. Arap ülkelerile İsrail arasında çıkacak bir savaşın Türkiye'ye kadar tırmanması için bir neden göremiyoruz. Aynı biçimde, Araplar arası geçimsizlikler karşısında tam bir tarafsızlık izlendikçe, bu geçimsizlikler yüzünden çıkacak bir savaşa katılmak için de ortalıkta hiçbir neden yoktur.

İç Güvenlik. NATO dışındaki bir Türkiye'ye komşularından yöneltilecek tehditlere gelince, ulusal savunma politikamız çizilirken bu da üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır. Yukarıda, değişen dünya durumu karşısında, Sovyetler Birliğinin dünya barışını Türkiye yüzünden bozmasının artık pek düşünülemediğini belirtmeye çalışmıştık. Bununla beraber, bir dünya devleti olmak durumunda bulunan ve kendi devlet görüşünü Birleşik Amerika ile giriştiği yarışmada dünyanın her köşesine yaymak isteğini besleyen Sovyetler Birliğinin Türkiye karşısındaki tutumunu uzun sürede çizecek şey, gene yukarıda söylediğimiz gibi, Türkiye'nin iç durumudur. Türkiye'de bir iç bölünme olmadıkça, Sovyetler kendi üstünlüklerini bu ülkede yaymaya kolay kolay kalkışamazlar. Bu bakımdan Türk savunma politikasının en belirli amaçlarından biri de, başka ülkeler için belki zararsız sayılabilecek iç bölünmeleri Türkiye'de mutlaka önlemektir. Bunları önlemenin tek yolunun kuvvet olmadığı da, dünyanın pek çok yerinde görülmüştür ve görülmektedir.

Burada şunu da önemle belirtelim ki, Türkiye'deki iç bölün-

melerden faydalanacak tek devlet Sovyetler Birliği değildir. Teker teker kapı dışarı edildikleri Ortadoğu'da yeni dayanarak noktaları arayan Batılıların da Türkiye'nin muhtemel iç bölünmelerine yatırım yapmaya kalkışmaları pekâlâ beklenebilir ve beklenmelidir. Türk savunma politikasını çizerken gözlerimizi yalnız kuzeyden gelecek tehlikeye çevirmek Kıbrıs buhranı sırasında bize ne kadar pahalıya patlamışsa, başka buhranlar sırasında da o kadar pahalıya patlayabilir, hattâ anavatanın bir kısmının elden çıkmasına bile yolaçabilir. Acı da olsa, bu gerçeğin üzerine eğilmek zorundayız.

Sovyet yöneticileri akıl ve mantık kurallarının dışına çıkarak, dünyada genel bir barışın hüküm sürdüğü bir sırada, NATO dışındaki Türkiye'ye karşı silâhlı saldırıya kalkıştılar diyelim. Bu takdirde, Batılı devletler, Türkiye NATO dışındadır diye duruma seyirci mi kalacaklardır? Bu soruyu olumlu cevaplandırmak bize çok güç görünüyor. Çünkü Sovyetler Birliğinin Türkiye'yi ele geçirmesi Akdeniz'e ve Ortadoğu'ya inmesi demek olacaktır ki, Türkiye'yi düşünmeseler bile, bütün dünya dengesini, Akdeniz güvenliğini ve Ortadoğu'daki petrol çıkarlarını korumak isteyecekleri için Batılı ülkeler buna göz yumamayacaklardır. Nitekim, NATO dışında olduğu ve katıldığı öteki ortak düzenlerde de hiçbir tehlikeli yüklem altına girmediği halde, Batılı devletler İran'a şimdiye kadar çeşitli garantiler vermek zorunluğunu duymuşlardır.

NATO dışındaki Türkiye'ye öteki komşularından bir saldırı gelebilir mi? Türkiye ile Bulgaristan arasında görünüşte bir toprak anlaşmazlığı olmadığı gibi, bu iki devletin Yunanistan karşısında çıkarları da birleşmektedir. Bu durum Bulgaristan'ı Türkiye'ye karşı bir saldırıya girişmek şöyle dursun, onunla anlaşmaya yöneltmektedir. Bugün bu iki devlet arasında bir yakınlaşma doğmuyor, tam tersine zaman zaman gerginlik çıkıyorsa, bunun nedeni her ikisinin de ayrı ayrı kamplarda bulunmalarıdır. Türkiye'nin Bulgar sınırına, Bulgarların Türk sınırına yığdıkları tümenler, bloklararası çekişmenin israflarıdır.

Türkiye ve Yunanistan. Yunanistan karşısındaki durumumuz çok başkadır ve bize kalırsa, NATO içindeki yerimizi tartışırken, en çok bu noktaya ağırlık vermek gerekmektedir. Çünkü, Yunanistan karşısındaki durum Türk savunma politikasının fâsit dairelerinden birincisidir. Gerçekten, NATO dışında kaldığı zaman, Türkiye NATO içindeki bir Yunanistan'ın genişleme emelleri karşısında direnmekte küçük güçlük, çekecektir. Türkiye NATO içinde olduğu

ve ortak savunma için Yunanistan'dan çok daha ağır yükler altına girdiği halde Batılılar şimdi tarafsızlık maskesi arkasında ağırlıklarını Atina'dan yana koyarlarsa, Türkiye NATO dışında olursa neler yapmıyacaklardır? Buna karşılık, NATO içinde kaldığı sürece de, Türkiye, Yunanistan tarafından tehdit edilen ulusal çıkarlarını korumak için davranış hürlüğünden yoksun olacaktır. Bütün bu nedenlerledir ki, Türkiye'nin NATO içindeki geleceği, bize kalırsa, Yunanistan'ın davranışlarına bağlı bulunuyor. Türk yöneticileri Yunan davranışlarının ulusal çıkarlarımızı zedelediğine ve NATO içinde bulunmanın buna karşı çıkmamızı engellediğine karar verdikleri gün, Türkiye'nin Batının ortak savunma düzeni içindeki yeri gerçek bir tartışma konusu olacaktır. Ve gene o zaman, Yunanistan'ın arkasındaki Batı ağırlığına denge bulmak için, Türkiye'nin de yeni bazı dış bağlantılar kurması gerekecektir.

Türkiye'nin bugün Yunanistan'dan sonra en çok güvensizlik duyduğu komşusu, Suriye'dir. Türk dış politikasını yönetenlerin, özellikle 1955 - 1960 arasında, Suriye'den gelecek tehditlere o kadar büyük önem vermelerini anlamakta güçlük çekiyoruz. Gerçi Sovyetler Birliğinin, hem Ortadoğu'da bir sıçrama taşı kazanmak, hem de NATO içindeki Türkiye'nin karşısında gerektiği zaman bir baskı aracı olarak kullanmak amacıyla, Suriye'ye hem siyasal, hem de askerî yatırım yaptığı bilinen bir gerçektir. Fakat bu, eğer iki ülke arasında bir çatışma çıkarsa, ağırlığını Suriye'nin arkasına koyacak demek değildir. Böyle yapacak olursa, Türkiye NATO içinde olduğu takdirde Birleşik Amerika ile karşı karşıya geleceğini, Türkiye NATO dışında olduğu takdirde de bu ülkeyi kaybedeceğini pek iyi bilmektedir. Tek başına karşılaştıkları zaman da, Türkiye'nin Suriye'den çok daha güçlü çıkacağına kimsenin şüphesi yoktur.

Irak'ın durumunu gelince, bu komşu ülkeyle aramızdaki sınır da bugün için güvenlik verici görünmüyor. Fakat bu kaynağını iki ülke arasındaki geçimsizliklerden değil, bölgedeki etkin durumdan alan bir güvensizliktir. Bölgenin etnik yapısı Irak ve Türkiye arasında iyi komşuluk bağıntıları ve işbirliği kurulmasını gerektiriyor. Nitekim bu gerek, son yıllarda, her iki ülke tarafından da anlaşılmaktadır. Bunun yanısıra, bu bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamak da ortak güvenlik amaçlarından biri olmalıdır. Nihayet, biraz önce de belirttiğimiz gibi, bu bölgede yalnız Sovyetler Birliğinin değil, bazı Batılı ülkelerin de siyasal yatırım yapmaya kalkışmaları olasılığı hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

Sonuç

Buraya kadar yazdıklarımızdan çıkan sonuç şudur : Yunanistan karşısındaki durumu ve Güney bölgelerimizde beklenebilecek - ve bize kalırsa önlenmesi için askerî değil, ekonomik tedbirler gerektiren - bazı muhtemel gelişmeler dışında, askerî güvenlik bakımından Türkiye bugün çekirdekli dengenin yarattığı rahatlık içindedir. Bu, NATO içinde bulunmaktan bağımsız bir rahattır. Hattâ, bazı durumlarda, NATO içinde olmak bu rahatlığı önemli biçimde azaltmaktadır.

Çekirdekli dengenin verdiği rahatlığa rağmen, Türkiye hâlâ büyük ve külfetli bir savunma örgütü kurup yaşatmaya çalışıyor. Bunun nedeni de, askerî güvenlik endişelerinden hâlâ kurtulamayan bazı savunma uzmanlarından gelen baskılar kadar, büyük ve külfetli bir savunma düzeninin içinde bulunmamızdır. Türk savunma politikasının ikinci fâsit dairesi de işte burada ortaya çıkıyor. Türkiye, bu düzenin içinde buldukça NATO öyle gerektiriyor diye daha çok birlik beslemek; daha çok birlik besledikçe de, bunları kendi kendine silâhlandırarak ekonomik güçten yoksun olduğu için, bu düzene daha çok bağlanmak zorundadır. İncelememizin başında ulusal çıkarlarımızı eksiksiz olarak korumak istiyorsak, ulusal savunma politikamızı askerî ve siyasal güvenlik kadar ekonomik kalkınmaya da yöneltmek zorunda olduğumuzu söylemiştik. Ekonomik kalkınma sağlanmadan ulusal güvenliği korumak, bağımsız bir ulusal güvenlik politikası çizmek mümkün olamaz. Çekirdekli dengenin yarattığı rahatlık bugün Türkiye'ye, askerî güvenlik endişelerini en azında tutarak, ulusal savunmasını ekonomik kalkınmasına yardımcı olacak biçimde düzenlemek yeterliğini vermektedir. Bu yeterlikten faydalanmamak, hiç değilse daha çok uzun yıllar boyunca, savunmamızı başkalarının ağzına ve eline bakarak düzenlememize yol açacaktır.

Ulusal savunmamızı ekonomik kalkınmamıza en çok yardım edecek biçimde düzenlemek için, en önce, savunma giderlerimizi yalnızca tüketici olmaktan kurtarmak ve üretici alanlara aktarmak gerekiyor. Bunun için de asker sayısında önemli indirimlere gitmek ve israftan dikkatle kaçınmak ilk amaç olmalıdır. Asker sayısındaki indirim, çekirdekli dengenin verdiği rahatlık içinde askerî güvenliğimize büyük bir eksiklik getirmediği gibi, azalan askeri hem daha iyi beslemek, hem de daha iyi donatmak imkânını verecektir. Eğer asker indirimiyle yapılan tasarruf endüstriyi geliştirecek savunma yatırımları için yeterli çıkmazsa bile, herhalde, elimizdeki birliklere daha çok oynaklık ve daha çok ateş gücü sağ-

layacak araçlara yatırılabilir ve daha iyi bakım sağlayabilir ki, bu da hiç küçümsenecek bir sonuç değildir.

İkincisi, millî gelirimizin daha büyük bir kısmını ayırmak da gerekse, Türk savunma gereklerine en yararlı olacak endüstri kol- larını kendimiz kurmak zorundayız. Böylece yalnızca bu gerekler için Batıya bağlanmış olmaktan kurtulmıyacağız, aynı zamanda ül- kede yeni çalışma alanları da yaratmış olacağız. Bu amaca ulaşmak için de, Batılı ortaklarımızdan, bize bir günden ötekine modası ge- çen ve yedek parçaları için dışarıya milyonlar akıttığımız savaş araçları değil, bunların Türkiye'de yapılmasını sağlayacak üretim araçları istemeliyiz. Bu isteğimize uymazlarsa, o zaman Batılıların Türkiye'nin varlığından çok kendi çıkarlarının peşinde koştukları- nı anlamış olacağız ki, bu bile, gözümüzü açmak bakımından, bü- yük bir kârdır.

Batının büyük ülkelerinde, savunma politikası, yalnız bir gü- venlik sorunu değil, pek önemli bir ekonomik sorundur da.. Bun- ların savunma giderlerinin bizden çok daha fazla olduğunu söyle- yenler, bu ülkelerin ulusal gelirlerinin bizden çok daha yüksek ol- duğunu ve savunma giderlerinin bu gelire büyük katkıda bulundu- ğunu unutmamalıdır (24). Batının endüstrici ülkeleri, özellikle

²⁴ Aslında, aşağıya koyduğumuz şu ikinci tabloya bakılınca Türkiye'nin savunma yü- künün gerek kamu giderlerine, gerekse ulusal gelire oranla hiç de düşük değildir :

Ülkenin adı	Savunma bütçesi (milyon dolar)	Oran (%)	
		Kamu giderlerine	Ulusal gelire
A. B. D.	54.200	51	8.0
Portekiz	230	36	6.5
Batı Almanya	4.607	32	5.7
Fransa	4.215	21	4.8
Türkiye	374	21	4.3
Yunanistan	200	21	3.6
Kanada	1.438	20	3.0
İngiltere	5.937	18	6.8
Hollanda	746	16	4.3
Norveç	270	16	3.9
İtalya	1.980	16	3.3
Danimarka	283	15	2.6
Belçika	520	12	3.5
Lüksemburg	10	5	3.3

(NOT : Yukarıdaki rakkamlar 1965 - 66 yıllarınındır ve 16 bis no. lu dipnotun- da sözü geçen broşürden çıkarılmışlardır.)

Bu tablodan da görülüyor ki, Türkiye'nin savunma giderleri kamu giderlerine oranla, NATO içindeki gelişmiş ülkelerin çoğuna bakarak pek yüksektir. Bu

Birleşik Amerika, savunma giderleriyle hem geniş çalışma alanları yaratmakta, hem de ürettikleri araçları yabancı ülkelere satarak gelir sağlamaktadırlar. Bunların Türkiye'nin de aynı yolda girmeye çalışmasından hoşlanmadıklarını görünce, kimse şaşırılmamalıdır.

oranda Türkiye'yi geçen üç devlet vardır : A. B. D., Portekiz ve Batı Almanya. Portekiz'in özel durumuna 16 bis no.lu dipnotunda değinmiştik. Bu ülke, deniz aşırı sömürgelerini korumak için büyük savunma masrafları yapmak zorundadır. A. B. D. ve Batı Almanya ise federal bünyeli devletlerdir, yani Türkiye'de genel bütçede yer alan birçok giderler bu ülkelerde eyalet bütçelerinde yer alırlar. Eğer A. B. D. ile Batı Almanya'nın federal yönetim eliyle harcanan ve yukarıdaki orana esas alınan kamu giderlerine eyaletlerin yaptığı kamu harcamaları da eklenecek olursa, bu tabloda görünen yüksek oranlar hemen düşecektir. Savunma harcamalarının ulusal gelire oranına gelince, Türk ulusal gelirinin NATO içindeki en düşük ulusal gelir olduğu düşünülürse, kendisinden zengin pek çok ülkeler gelirlerinin ancak yüzde dördünden azını savunmalarına ayırırken, Türkiye'nin ayırdığı bu 4.3'lük oranın Türk ekonomisine neler yüklediği kendiliğinden ortaya çıkar kanısındayız.